

Kannanotto Opetushallituksesta

Viite:

- a) Kanteluasiani dnro:t 1991/4/03 ja 2097/4/03
- b) Kanteluasiani dnro 2083/4/03
- c) Satu Honkalan kanteluasia dnro 1705/4/03

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Kantelin syyskuussa 2003 siitä, kuinka a) Helsingin kaupunki ja b) Espoon kaupunki olivat panneet toimeen uskonnonopetusta ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevat 1.8.2003 muuttuneet lait sekä omantunnonvastaisesta uskonnon harjoittamisesta kieltäytymistä koskevan perustuslain kohdan koulujen osalta.

Rehtori Satu Honkala kanteli heinäkuussa 2003 näitä asioita koskevista Opetushallituksen 6.6.2003 päivätyistä tiedotteista.

Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio antoi 6.6.2005 päätöksensä Honkalan kantelusta ja 22.6.2005 päätöksensä minun kanteluistani.

Päätösten mukaan Opetushallituksen tiedotteissa on tarkistettavaa, ja Opetushallituksen on 31.12.2005 mennessä ilmoitettava apulaisoikeusasiamiehelle, mihin toimenpiteisiin se on asiassa ryhtynyt.

Helsingin Sanomissa ilmestyi 28.8.2005 artikkeli ”Opetushallitus uusii ohjeensa uskonnonopetuksesta”. Lainaan artikkelia:

Opetushallitus ohjeisti, että oppilaalta joka ei kuulu mihinkään uskonkuntaan, mutta on silti luterilaisessa uskonnonopetuksessa, ei enää tarvitsisi tiedustella, haluaako hän vaihtaa elämäkatsomustiedon opetukseen. Apulaisoikeusasiamies oli eri mieltä.

”Annamme nyt sellaiset ohjeet, että enemmistöön kuulumattomalta, mutta enemmistön eli luterilaisessa uskonnonopetuksessa olevalta oppilaalta kysytään aina tarvittaessa, haluaako hän elämäkatsomustiedon opetukseen”, vahvistaa [Opetushallituksen] opetusneuvos Antti Vanne muutoksen.

Artikkeli oli saanut alkunsa laatimastani tiedotusvälineille 7.8.2005 lähetetystä lyhyestä tiedotteesta ”Uskonnonvapaus kouluissa paranee”; tiedotteessa oli mainittu yhdistyksemme kotisivuille www.ateistit.fi sijoitettu laatimani perusteellisempi tiedote. Varmistin soitollani 9.9.2005 oikeusasiamiehen kansliaan, että tarkistettuja tiedotteita ei ollut sinne vielä siihen mennessä toimitettu. Sain myös 14.9.2005 tietää, että asiassa ei Opetushallitus ollut tehnyt päätöksiä. Otaksun nyt, että päätöksiä ei edelleenkään ole tehty.

Näin olen osaksi oman toimintani kautta saanut mahdollisuuden yrittää uudestaan vaikuttaa asiaan sen yhä ollessa kesken.

Lehtiartikkeli oli hälyttävä. Sen mukaan Opetushallitus aikoi säilyttää ohjeissaan tai oikeastaan siis lainsäädäntöä selostavissa tiedotteissaan vanhan uskonnonvapauslain käytännön, että uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumaton oppilas, joka oli aloittanut uskonnonopetukseen osallistumisen vanhan lain aikana, jatkaisi tässä opetuksessa, ellei huoltaja ilmoita häntä elämäkatsomustiedon opetukseen.

Uuden lainsäädännön mukaan kuitenkin peruskoulun oppilaalle tulisi opettaa elämäkatsomustietoa, ellei huoltaja ilmoita häntä (tavallisimmin enemmistön) uskonnonopetukseen. Korkeimman hallinto-oikeuden marraskuussa 2004 antaman ratkaisun mukaan toinen huoltaja ei toisen huoltajan vastustaessa voi pätevästi tehdä tällaista ilmoitusta.

Opetushallitus siis aikoi säilyttää vieläkin sen 6.6.2003 antamansa perusopetusta koskevan tiedotteen linjan, jonka mukaisesta käytännöstä Helsingissä ja Espoossa kantelin ja jolta osin Opetushallitus itsekin 18.3.2005 apulaisoikeusasiamiehelle antamassaan lisäselvityksessä ja -lausunnossa katsoi tiedotteen kaipaavan täsmennystä. Kanteluista annetuissa päätöksissä viitattiin tähän Opetushallituksen ilmoitukseen.

Kanteluissani vaadin lainsäädännön noudattamista, ja sitä vaadin edelleen. Lakia olisi tullut ryhtyä noudattamaan jo 1.8.2003 alkaen. Koulun olisi siis ollut siirrettävä uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumaton oppilas uskonnonopetuksesta elämäkatsomustiedon opetukseen, ellei huoltaja olisi 1.8.2003 jälkeen tehnyt ilmoitusta oppilaan uskonnonopetukseen osallistumisen jatkamisesta.

Opetushallitus voisi sanoa, että ilmoitusten suuntien ero ei olisi seurauksiltaan merkityksellinen. Mielestäni kuitenkin erolla voi päinvastoin olla suurikin tosiasiallinen merkitys sille, siirtykö oppilas elämäkatsomustiedon opetukseen vaiko ei. En voi tietenkään kuitenkaan olla tästä varma.

Mutta näiden kahden käytännön välillä on se ero, että minun vaatimani käytäntö on lain mukainen ja että Opetushallituksen edelleen aikoma ei ole. Silloin, jos käytännöt vaikka johtaisivatkin samaan tulokseen elämäkatsomustiedon opetukseen osallistumisen suhteen, pitäisi käytännöksi toki valita se, joka on lain mukainen.

Kanteluni eivät tämän kysymyksen osalta syntyneet vain uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien oppilaiden etua ajatellessani, vaan myös ajatellessani mahdollisuuksiani voida luottaa viranomaisten toimintaan. Siksi juuri vaadin, että kahdesta vaihtoehdosta Opetushallituksen tulisi valita se, joka on lain mukainen. Silloin voisin luottaa siihen, että Opetushallitus ei tarkoitushakuisesti olisi panematta lakia täytäntöön sellaisena, kuin se säädettiin ilman siirtymäaikoja ja ilman tavoitetta katsomusaineen pysyvyydestä.

Lainaan Opetushallituksen Satu Honkalan kantelusta 26.9.2003 eduskunnan apulaisoikeusasiamiehelle antamaa selvitystä ja lausuntoa: ”Minkään muun tekijän kuin katsomuksen itse ei tule vaikuttaa katsomusaineen valintaan.” Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattoman katsomus on lähtökohtaisesti uskonnoton, ja sen uusi lainsäädäntö tunnustaa. Opetushallitus ei saa lähteä siitä, että tämä katsomus olisikin uskontoinen ja että oppilaan siirtyminen erilaiseen ajattelutapaan perustuneen vanhan uskonnonvapauslain aikana aloitetusta uskonnonopetuksesta elämäkatsomustiedon

opetukseen tarvitsisi siksi huoltajien nimenomaisen toimenpiteen.

Tällaista huoltajien toimenpidettä ei lain mukaan tarvita, vaan sen olisi toteuttava automaattisesti koulun puolesta. Opetushallitus ei saa asiattomasti yrittää vaikuttaa katsomusaineen valintaan vaatimalla sellaista toimenpidettä. Toivon Opetushallituksen ottavan tämän huomioon tiedotteidensa täsmennyksessä. Joka tapauksessa toivon apulaisoikeusasiamiehen ottavan tämän huomioon harkitsessaan aikanaan, riittävätkö toimenpiteet, joihin Opetushallitus ilmoittaa asiassa ryhtyneensä.

Mainitsemani Opetushallituksen kaksi kirjettä apulaisoikeusasiamiehelle olivat kummatkin allekirjoittaneet hallintojohtaja Kari Pitkänen ja kouluneuvos Ulla Vantaja. He, kuten myös opetusneuvos Antti Vanne, saavat kopion tästä kannanotostani.

Dos. Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry
Castréninkatu 10 C 53, 00530 HELSINKI
p. (09) 7534 703, (09) 191 51443, jouni.luukkainen@helsinki.fi